

Ні завтра, ні післязавтра Адам не прийшов до греблі. ...То була сумна руїна. За ніч Лопотиха розмила загату, розкидала увалки глини по течії. Від греблі zostались тільки горбочки землі при самій воді. Ніби стояла фортеця, і якась орда зруйнувала її, стіни звалила в річку.

Я поплівся вздовж берега.

Під корчем виглядав із мулу краєчок труби, і коли я смикнув її, з труби вискочила зелена жаба-ропуха. Мулом затягло і лопушиний листок; він був негодящий — подертий на клапті... Озерця нема, річка більш не лопоче, біжить смірненько старим своїм руслом. І скільки б я не старався, сам не зроблю ні греблі, ні співучого лотка.

Сумно стало, Я пішов додому.

Минув після того і день, і другий, і от настав лункий сонячний ранок з перегуком півнів по селах.

Закортіло мені поблукати над річкою.

У нас коло річки росте лугова трава-гусятніця. Вона шовковиста, густа, як вата. Глянеш — зелений килимок простелено між вербами. На сіно ця трава не годиться: її не вскубнеш косою, збивається в клубки. А зате, як випаде роса, наче морозцем прихопить траву — сива-сива шубка. А сонце зіде — горить, і іскриться весь луг.

Забредеш в росу, і хочеться итоби, як лошаті, повибрикувати, похвицати п'ятами, навіть пустити берегом лунке, відчайдушне: і-го-го!

Я пробіг до верби й назад, повернув до річки, а за мною — темна доріжка по траві. Роса холодна, з димком, пече, заходить у зашпори. Я припускаю чимдуж, збиваю ногами росу, і вона розсипає намисто — вишневі, райдужні бризки.

Став коло броду, глядь: і-і-іх, штани мої сині, а ще одні в скрині!
Мокрі-мокренні, аж хлющать, прилипли до тіла. Ясно, мати не погладить
по голівці.

Стою, розмишляю, як далі жить. Міркую собі, а воно не міркується.
Щось мені заважає, ніби гедзь дзижчить над вухом. Що воно? Я не можу
второпать, а проте відчуваю: у березі щось змінилося. О!.. Чуєте?.. Не так
гомонить річка. Я вже знаю, як річка міняє свій голос. Вранці — чиста,
світла вода розмліває, хлюпоче ліниво, приглушено; а під вечір — тихо
шумить, заспокійлево, і шум цей чути далеко...

Так було завжди. А зараз, а в цю хвилину?

Чуєте? Буянить вода. З плескотом, з присвистом туркоче під вербами.

Щось воно є!

Поміж кущами, пригинці спускаюсь до річки. Ба, знов піднялась течія,
залило вже камінь, що стояв над водою.

Я бігом туди, на старе місце, де ми ліпили загату.

Так і знав — нава гребелька! Ще вище. І озерко ще більше. І хурчить
млинок.

Звідки воно взялось? Як воно виросло? Коли?.. Я боюсь ворухнутись,
щоб не зникло чудо. Стою, прикіпів до землі, тільки очима лупаю.

Справжній млинок...

Як вам розказати про нього?

Ось так, під лотком, стоять ноги-опори, дві грубенькі палиці. Вони з ріжками вгорі, і на тих ріжках лежить поперечка. А на поперечці — дерев'яний млинок. У нього лопаті, як долоньки, підставлені до лотка. Падає струмінь води, б'є по крилах-долоньках, і хурчить, крутиться млинок, розсіває пил водяний, і світиться під греблею маленьке сонечко.

Слухав і ще хотілося слухати, як плескотить вода, як приляскують лопаті, як гудуть опори. Слухав би ще, але ж треба підійти, роздивитися зблизька, руками поспробувати, що воно там і до чого. Я обмацав кожну паличку, і тугенькі вузли з вербового lika, і лопаті, — все від сучка до задирки; а тоді зупиняв і пускав млинок, ловив язиком краплі, які зриваються з лопатей, і навіть пальцем видавив канавку в греблі, щоб перевірити, чи міцно зліплена стіна. І коли проводив пальцем по глині, побачив — на греблі щось намальовано. Надряпано двох чоловічків, саме таких:

Та це ж букви-чоловічки! А і Л, Адам і Ленд, два капітани.

Але стривайте... Виходить, тоді, як ми вперше зустрілися, Адам підгледів мій секретний малюнок. І виходить, він ще раз побував на річці... І зробив млинок. Але як — таємно? І коли — вночі? І хто дозволив йому з гарячкою, з такою температурою вставати?

Я слухав млинок до самого вечора, нібито знав, що недовго йому хурчати, що скоїться нове лихо. Так воно й сталося.

Обідня спека. Задуха. Ліниво хлюпоче вода.

Я лежу на камені, як заснула рибина. Плечі й руки обм'якли, важка-важка голова, не можу кліпнути оком. Тут, на камені, лежить і млинок. Висмикнутий з мулу, розчахнутий, сушиться він на сонці. Річка знов рознесла гребельку. І знов уночі. Все злодійське, мабуть, робиться вночі. Рекса вбили натемну. І млинок... Неначе лиходії підкралися смерком, звалили його в багнюку і чобітьми втоптали.

Сухо в роті й гірко. Адам не прийде. А що я сам? Що я можу сам? Коли мати штурхне в потилицю, тоді краще одному: забився в куток, похлипав трошки — і все пройшло. А от як зараз: ніхто й не штурхав у спину, і все-таки гірко... Розчахнутий млинок — і кому ти скажеш про це? Кому розповіси?

Треба, щоб хтось та був. Щоб лежав поруч, грівся на сонці, слухав тебе, а ти почав би так: "Прибіг я вранці, глядь — греблі нема..."

Я хочу друга.

Хочу, щоб хтось до мене прийшов.

Спираюсь на лікті, кидаю погляд на річку, аж туди, де вона вибігає з-за пагорба, напружено дивлюсь і бачу: пливе... пливе човник. Тихо прямує під вербами, поминає острівці водяних лілей, безшумно виходить на плесо, ані хлюпне, ані бовтне веслом. Сонце всипало річку блискітками, і човник пливе, як місяць між зорями, і хтось підгрібав веслом, править до нашого берега.

Вже недалеко — ось він! Повертає до броду, і видно блакитний човник і блакитне весло, і сидить у човнику — хто б ви думали? — дівчинка. Вона теж блакитна, очі великі й здивовані, у косах — біла стрічка.

Я й не стямився, як човник заплив у протоку і став. Став під скелею, па швидкій течії. Дівчина витягла мокре весельце й поклала на дно човна. І звела на мене голубі очі.

— Ти мене кликав? — спитала вона.

— Та ні, не кликав... Просто хотів, щоб приїхала.

— Ну добре. Прив'яжи, будь ласка, човен, а то понесе за водою.

Вона кинула мені ланцюжок, і я прив'язав його до старого кореня, що ліктем виступав із землі.

— Слухай, — сказав я. — Протока вузька, моя нога ледь пролазить між скелями, а як ти запливла сюди?

Тінь пробігла по її обличчі. Вона пригнулась, зняла білу туфельку, постукала нею об борт човна, буцімто вибиває пісок.

Мабуть, не любила, щоб її дуже розпитували. Взувши туфельку, дівчина глянула на камінь, де я лежав, і спитала:

— Що то коло тебе?

— Млинок. Вночі потрощило його.

— Це Адам тобі зробив, правда ж?

— Адам. А звідки ти знаєш?

І знов вона промовчала. Схилила голову, пальцем підперла щоку й спитала журливим голосом:

— Скажи, чи ходить зараз Адам у капелюсі?

— Ні, — відказав я. — Не ходить у капелюсі. І взагалі не ходить. Лежить у хаті в Сірохи. Баба кутає Адама й голосить, синів своїх згадує... А Сіроха, щоб ти знала, це мати його матері, або ж баба. І каже Адам, що втік сюди від лікарів, бо ганялись вони з уколами; втік, та бач — застудився. Такий слабкий, встати не годен.

— Я знаю, — спохмурніла дівчина й сумно глянула на потік води, що падав із каменя в розколину. — Він безпорадний, як дитя. Йому й

близько не можна підходити до річки, а він цілий день пробовтався... а вночі задихався, був гарячий, мов жар... І потім, ще зовсім хворий, нишком подався на річку, щоб збудувати млинок.

Хвилі гойдали човник, і дівчинка гойдалася чи, може, печально хитала головою.

— Передай привіт йому, — мовила вона строго, — і ще передай: я на нього сердита. Хай береже себе.

— Від кого ж передати?

— Скажи, від Ніни. Він знає мене.

— А-а! Так це ти Ніна! — підвівсь я, здивований. — Ти якось приснилась була мені. Сниться, наче бринить павутинка на вітрі і тоненько-тоненько виводить: Ні-і-іна...

— Мені час, — промовила Ніна. — Одв'яжи човен. Коли я подав їй прив'язь, вона відштовхнулась веслом і швидко понеслась з протоки. В блакитному платті, з білою стьождкою в косі, вона стояла в човні, освітлена сонцем, і здавалось — пливе по воді свічка з трепетним вогником.

— Прощай! — здаля махнула рукою.

— Прощай! — гукнув їй услід. — Ще приїжджай! Човник поплив униз по течії, тінню промайнув між деревами, зник за крутим поворотом. І свічка, здавалось, погасла.

Вдруге вона припливла надвечір.

Вже сутінь залягла між берегами, кумкало десь жабеня, вода була спокійна, з глянсом. І тоді показався її човник. Як і першого разу, він ішов згори, з тих країв, де заходить сонце і де починається річка.

Ще здалеку видно було, що човник у Ніни інший, не голубий, а білий з темними рисками, наче зроблений з березових лубків. Човник березово-білий, і Ніна у білому сарафанчику, з чорною стрічкою в косі.

І сьогодні вона смутна; може, навіть смутніша, ніж була вчора.

Вона причалила до берега, привіталася, склала руки на колінцях і, зажурена, дивилася з човна у воду.

— Ніно, — почав я розмову. — Це багато, коли тридцять дев'ять і п'ять?

— Тридцять дев'ять — багато, — зітхнула вона, — а якщо й п'ять — ще більше.

— Така в нього температура. Кажуть, помре...

Ніна, схиливши голову, мовчала. Щось тихо булькнуло — може, впала сльозина у воду.

— Ти був у нього? — кліпнула на мене мокрими віями.

— Був. Його перенесли у двір під яблуню. Він лежить білий як сніг. І, здається, не дише. Очі заплющені, такі сині-сині, а в куточках білі росинки... Він мене спершу не признав. Я підійшов, поторсав за плечі: "Адам, Адам", — кажу. Як неживий. Тоді я ще поторсав — він ніби очнувся, рукою лап-лап... до мене потягся. "А-а-а, — каже. — Це ти, Ленд, — прошепотів губами. — Нічого, нічого, капітане. Ми ще з тобою змайструємо греблю, справжню, з цегли..." І втішає, рукою мене погладжує. Пальці в нього безсилі, тільки гарячі, з дрожем... Я хотів

сказати, ну багато сказати йому, так мене відправили. Годі, мовляв, не треба, не можна його тривожити... Там, у Сірохи, якась жінка чужа, пухленька вся, в білому халаті...

— Я знаю її, — обізвалась Ніна. — То найстарша лікарка. Аж із Києва привезена.

"Ого! — подумав я. — З Києва! А хто ж її викликав? Хто привіз?" Я потайки зиркнув на Ніну, бо згадав, як учора вона спішно кудись попливла. Тінню промайнула між вербами й зникла... Може, вона?.. Може, Ніна привезла швидко допомогу, щоб рятувати Адама?

Ніч. Шумить очерет, крякає щось під кручею. Вона пливе сама-самісінька, а за нею вовки... Правда, які ж вовки на воді? Ну тигри, ну крокодили женуться за нею, човен хитає, заносить у ями, а вона дивиться в темряву і шепоче: "Допомогу!.. Швидко допомогу!" Так чи не так мандрувала Ніна вночі, я не питав її. Не наважився. Бо зрозумів: не любить вона бабських розпитів. Очевидно, сталося з нею щось сумне, і вона не хоче про це говорити.

Не змовляючись, ми сиділи мовчки: я на березі, Ніна у своєму човні.

Сонце майже скотилось за гору; небо на заході було червоне, і червонясті відблиски падали на річку. Край берега, на стишеній воді, стояв білий човник, у ньому гойдалась дівчинка, і очі в неї були зажурені.

— Ніно, — сказав я неголосно. — Я хочу померти. Тільки ненадовго. Хочу подивитися, що робиться там, під землею. Ну, зберуться люди, поплачуть, поголосять, засиплять могилу і підуть. А далі? А що тоді? Лежиш у домовині. Тихо. Чорно. І ось... відчиняються двері, залізні, скрипучі, і ти встаєш і спускаєшся вниз, начебто в погріб, а там, серед мороку — густо людей, тих, що померли колись...

— Не треба! — здригнулася Ніна, й обличчя в неї стемніло. — Звідти ніхто не повертається... Я знала багатьох, я з ними дружила, вони повиростали, і кого вбило, кого хвороба задавила, — ніхто не повернувся. Не смій помирати, чуєш! — пристукнула вона кулачком і строго глянула на мене. — І Адамові скажи: хто помре, той більше не житиме.

Я сидів ошелешений. "Як же так? — думав я. — Куди ж я подінусь? Ось у мене руки, ноги, голова, на голові чуб і вуха — хіба воно все пропаде? А я, крім того, бігаю, кричу, купаюсь, — хіба й це зникне? І нічого від мене не залишиться на землі? Е, ні! Тут щось вона, ця дівчина, переборщила". Я так і сказав їй: не вірю, щоб люди вмирали зовсім.

Ніна замислилась. І сказала повагом:

— Так, люди не вмирають зовсім. Коли вони лягають у землю і самі стають землею, то з них виростає трава чи дерева. З добрих людей виростає щось добре — яблуні, бузок, маргаритки. А хто злий, завидющий, то буде реп'яхом, кропивою, лишаєм повзучим.

Я тупнув п'ятою в землю й викрутив ямку. "Гм, — спало чомусь на думку. — А що виросте на місці Глипи?"